

Program mot våld i nära relationer Strömsunds kommun



Innehållsförteckning

1. Giltighet.....	4
2. Våld i nära relationer är ett samhällsproblem.....	4
2.1 Våld i nära relationer strider mot mänskliga rättigheter.....	4
2.2 Olika former av våld i nära relationer.....	4
3. Vision	6
4. Ansvar	6
4.1 Ansvar för alla kommunens verksamheter.....	6
4.2 Vid misstanke eller vetskap om att någon far illa–”orosanmälan”. ..	6
4.3 Anmälningsskyldighet för personal i vissa verksamheter	6
4.4 Polisanmälan	7
4.5 Sekretessbrytande bestämmelser för personal i socialtjänsten.....	7
5. Bakgrund.....	7
5.1 Internationella överenskommelser.....	7
5.2 Våld i nära relationer är tecken på bristande jämställdhet	8
5.3 Våld i nära relationer är svårt att upptäcka	9
6. Målgrupper.....	9
6.1 Utsatt för våld.....	9
6.2 Upplevt våld	9
6.3 Utövar våld	10
7. Kommunens stöd.....	10
7.1 Förebyggande arbete.....	10
7.2 Insatser för våldsutsatta	10
7.3 Socialnämndens särskilda ansvar	11
8. Länsövergripande verksamheter	11
8.1 Länsstyrelsen	11
8.2 Centrum mot våld (CMV)	11
8.3 Kvinnojouren i Östersund	12
8.4 Ungdomsmottagningen.....	12

8.5 Vård och stöd inom hälso- och sjukvården	13
8.6 Brottsofferjouren	13
9. Nationellastödverksamheter	13
9.1 Stödverksamheter för kvinnor	13
9.2 Stödverksamheter för barn och unga	14
9.3 Stöd till verksamheter i arbetet mot våld i nära relationer	15
10. Referenser	15

1. Giltighet

Detta program mot våld i nära relationer gäller inom alla kommunens verksamheter där möten sker med enskilda. Det kan vara kunder, elever, brukare, vårdtagare, patienter, anställda eller andra målgrupper som kommunens verksamheter möter.

2. Våld i nära relationer är ett samhällsproblem

2.1 Våld i nära relationer strider mot mänskliga rättigheter

Våld i nära relationer kännetecknas av att den utsatta har en nära relation till och ofta starka känslomässiga band till förövaren. Detta försvårar möjligheten till motstånd och uppbrott. Våldet sker vanligen i offrets egen bostad och kan ofta öka i allvar och intensitet ju längre relationen pågår.

Maktutövning är våldets kärna. Betraktad som en makthandling har våldet ett mål, det vill säga att påverka andra människor. Frihet från våld är en grundläggande fri- och rättighet och att säkra mänskliga rättigheter är en av de viktigaste uppgifterna för samhället. Våld mot kvinnor oavsett ålder definieras idag som en allvarlig överträdelse av kvinnors mänskliga rättigheter och lyfts fram som ett allvarligt samhällsproblem och en folkhälsofråga.

Även pojkar och män kan vara offer för våld i nära relationer eller för hedersrelaterade brott.

2.2 Olika former av våld i nära relationer

- *Fysiskt våld* – varje form av oönskad fysisk beröring och fysisk handling som skadar och orsakar fysisk smärta.
- *Sexuellt våld* – när någon blir tvingad att delta i eller se på sexuella handlingar mot sin vilja. Sexuellt våld är de handlingar som uppfattas av den närstående som sexuellt kränkande.
- *Ekonomiskt våld* – förövaren kan ta kontroll över ekonomin och vägra den närstående insyn. Den närstående kan tvingas skriva på papper eller blir utsatt för ekonomisk utpressning.

- **Materiellt våld** – våld som riktas mot och förstör materiella ting både i och utanför hemmet och som skapar oro och rädsla.
- **Psykiskt våld** – kränkningar med ord och handlingar. Direkt hot om fysiskt våld och våldsamma konsekvenser och indirekt hot om t.ex. självmord eller hot riktat mot annan närstående, husdjur eller egendom. Begränsning av den närståendes rörelsefrihet. Barn som bevittnat våld har upplevt våld.
- **Latent våld** – stark ilska och aggressivitet som är inbunden och visar sig i kroppshållning och kroppsuttryck och som skapar rädsla, upplevs som ett hot om våldsamma konsekvenser och/eller påminner om tidigare erfarenheter av fysiskt våld.
- **Försummelse** – en våldsform när det gäller äldre och personer med funktionsnedsättning. Det kan till exempel vara medvetet felaktig medicinering, bristande hygien, otillräcklig föda, att lämna någon utan hjälp och tillsyn långa perioder, att försvåra istället för att underlätta.
- **Digitalt våld** – handlar oftast om ungas relationer, kan exempelvis vara när en pojkvän eller flickvän tar reda på den andres lösenord, kräver att få lösenorden som ett bevis på kärlek/ärlighet, loggar in på den andres konton, sprider rykten, bilder etc. digitalt, skickar hot eller överdrivet många sms och meddelanden som ett sätt att kontrollera den andre.
- **Hedersrelaterat våld** - våld och begränsningar som i hederns namn tar sig specifika uttryck och kännetecknas bland annat av att individens intressen anses vara underordnade familjens, att individens handlingar anses påverka hela familjens anseende och att individens sexualitet är hela familjens angelägenhet. Bakom hedersbrott ligger ett kollektivt tryck om bestraffning för att återupprätta familjens heder.

3. Vision

Ingen - vare sig kvinna, man, flicka eller pojke - ska utsättas för våld eller andra övergrepp från närstående.

Våldsutsatta ska få adekvat hjälp och likartad bedömning oavsett vilken verksamhet de vänder sig till. De ska kunna garanteras ett snabbt och säkert skydd. Barnens situation ska prioriteras och deras behov av stöd och skydd ska utredas. Den som lever i hedersvåld och förtryck ska uppmärksammas så att de får rätt insatser i rätt tid. Allt arbete ska ske i samverkan utifrån en helhetssyn.

4. Ansvar

4.1 Ansvar för alla kommunens verksamheter

Alla kommunens verksamheter ska arbeta för att öka medvetenheten och kunskapen om våld i nära relationer. Inriktningen ska vara att förebygga att våld uppkommer genom att tillämpa bästa tillgängliga kunskap för att upptäcka våldsutsatthet och skapa samverkan. Våldsutsatta ska bemötas med respekt oavsett kön, etniskt ursprung eller socioekonomisk bakgrund. Insatserna ska utgå från gällande lagstiftning för respektive verksamhet.

4.2 Vid misstanke eller vetskap om att någon far illa-”oro-sanmälan”

Alla som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa bör anmäla det till socialnämnden. Alla kan också anmäla till socialnämnden eller polisen vid misstanke om att någon vuxen person far illa. Anmälan kan göras anonymt.

4.3 Anmälningsskyldighet för personal i vissa verksamheter

Anställda inom vissa verksamheter som berör barn och unga har en

anmälningsskyldighet. Det gäller till exempel personal i hälso- och sjukvård, tandvård, förskola, skola, socialtjänst och kriminalvård. Det gäller också personal som arbetar med barn och unga i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet eller i annan sådan verksamhet på hälso- och sjukvårdens eller socialtjänstens område. Det innebär en skyldighet att anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd.

4.4 Polisanmälan

De flesta former av våld i nära relationer är brottsliga handlingar. Den som är eller har varit utsatt för våld i nära relationer avgör själv om hon/han vill göra en polisanmälan mot den som utsatt henne eller honom för brott men även andra personer som får vetskap eller misstanke om brott kan anmäla, tipsa eller lämna uppgifter till polis eller åklagare.

4.5 Sekretessbrytande bestämmelser för personal i socialtjänsten

För personal inom socialtjänsten finns begränsningar på grund av sekretessregler. För att bryta sekretessen när det gäller brott mot vuxna krävs att det föreskrivna straffet för brottet är minst ett års fängelse eller vid försök till brott minst två års fängelse. Exempel på sådana brott är mord, dråp, våldtäkt, grov misshandel, människohandel eller olaga frihetsberövande. Sekretessen kan även brytas vid misstanke om brott mot någon som inte fyllt 18 år, om det gäller brott mot liv och hälsa, d.v.s. kroppsskada eller exempelvis misshandel, brott mot frid och frihet eller sexualbrott, eller brott mot förbud av könsstympning.

5. Bakgrund

5.1 Internationella överenskommelser

FN-konventioner som utgör viktiga grunder för arbetet med våld mot kvinnor och barn är konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2006) och barnkonventionen (1989).

Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter trädde i kraft den 1 januari 2020. Beslutet innebär ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare ska beakta de rättigheter som följer av barnkonventionen. Barnets rättigheter ska beaktas vid avvägningar och bedömningar som görs i beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn. En inkorporering av barnkonventionen bidrar till att synliggöra barnets rättigheter. Det är ett sätt att skapa en grund för ett mer barnrättsbaserat synsätt i all offentlig verksamhet.

2014 antog Sverige konventionen om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (den s.k. Istanbul-konventionen). Istanbul-konventionen omfattar alla former av våld mot kvinnor, men parterna uppmuntras att tillämpa konventionen på alla som utsätts för våld i hemmet (artikel 2).

5.2 Våld i nära relationer är tecken på bristande jämställdhet

Det råder en enighet i vårt samhälle om att mäns våld mot kvinnor är ett uttryck för bristande jämställdhet mellan män och kvinnor. De nuvarande nationella jämställdhetspolitiska målen antogs av riksdagen 2017. Det övergripande målet för den svenska jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sitt eget liv och två av delmålen är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra samt att det ska råda ekonomiskt jämställdhet.

Som en del i det jämställdhetspolitiska arbetet har en nationell strategi antagits som gäller 2017-2026 för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Strategin inbegriper bland annat arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck och innehåller åtgärder som stärker skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor, insatser mot våld i samkönade relationer samt åtgärder som motarbetar destruktiv maskulinitet och hederstänkande. Strategin sätter fokus på mäns delaktighet och ansvar att stoppa våldet.

”Ett viktigt folkhälsoproblem är det våld och de övergrepp som kvinnor utsätts för av framför allt närstående män. Detta är en tydlig orsak till ohälsa bland kvinnor och även bland de barn som tvingas bevittna, och ofta själva bli utsatta för, misshandel och övergrepp. Mörkertalet kring förekomsten av våld riktat mot kvinnor antas vara stort och hälsokonsekvenserna är omfattande.” (Prop. 2017/18:249)

5.3 Våld i nära relationer är svårt att upptäcka

I socialstyrelsens dödsfallsutredningar av barn och vuxna som avlidit med anledning av brott framkom att våldet inte upptäcktes om inte den våldsutsatta på eget initiativ berättade om sin utsatthet. Med anledning av detta finns det skäl att arbeta aktivt och systematiskt för att öka upptäckten av våld. Socialstyrelsen fick 2018 tillsammans med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Migrationsverket i uppdrag att ta fram en plan för utökad samverkan för att förbättra upptäckt av våld i nära relationer.

6. Målgrupper

6.1 Utsatt för våld

Våldet drabbar framför allt flickor och kvinnor i alla samhällsgrupper oavsett klass, ålder, sexualitet, etnicitet och funktionsförmåga. Vissa grupper är dubbelt utsatta och det är viktigt att ta hänsyn till deras speciella behov, till exempel i riktlinjer och informationsmaterial. Grupperna överlappar varandra vilket innebär att kvinnan till exempel kan vara både äldre, funktionsnedsatt och ha en utländsk bakgrund. Kvinnan kan därmed vara extra sårbar. Våld i nära relationer som drabbar pojkar och män förekommer också men i mindre utsträckning. Det är alltid individens behov som måste vara utgångspunkten för bedömningen av situationen.

Målgruppen för detta program är alla personer som bor eller vistas i Strömsunds kommun och som är eller riskerar att bli utsatta för våld i nära relationer samt deras närstående. Kvinnor och barn som utsatts för våld framhålls särskilt eftersom de är i majoritet av de våldsutsatta. Kvinnor drabbas oftare av upprepat och mer allvarligt våld.

6.2 Upplevt våld

Flickor och pojkar som lever med våld i familjen är offer för brott och har rätt till stöd och hjälp. Barn som lever med våld mellan närstående löper också stor risk att själva utsättas för våld.

Till ett barns närstående hör främst barnets mamma, pappa eller familjehemsföräldrar men även andra vuxna i barnets närhet hör hit.

6.3 Utövar våld

Att erbjuda och ge insatser till dem som utövar våld är en viktig del i arbetet att förebygga och motverka att våldet upprepas. Det är även viktigt att ta reda på om de våldsutövande har barn. Den som utövar våld i nära relationer behöver hjälp att hitta alternativa handlingsmönster och strategier, förändra tankar, känslor och handlingar som leder till våld eller hot om våld samt prata om föräldraskap om det finns barn i familjen.

7. Kommunens stöd

7.1 Förebyggande arbete

Kommunen har ett ansvar att arbeta förebyggande med att motverka våld i nära relation. Detta kan ske genom attitydpåverkande och kunskaphöjande arbete bland annat i förskola/skola, på arbetsplatser och i mötet med enskilda. Grundläggande kompetens om våld i nära relationer ska finnas hos personal i kommunens verksamheter. Kommunens företrädare har ett ansvar om att frågan om våld i nära relationer lyfts i lokala samverkansarenor där kommunen deltar.

Barnkonventionen är svensk lag från 1 januari 2020 vilket innebär att barnets rättigheter ska beaktas vid avvägningar och bedömningar som görs i beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn. Som stöd för kommunernas arbete med barnkonventionen har Sveriges kommuner och regioner (SKR) tagit fram ett antal tillämpningsnycklar som ge en bild av hur långt olika verksamheter kommit i tillämpningen av rättigheterna. Tillämpningsnycklar finns för exempelvis förskola, skola, socialtjänst, kultur och fritid samhällsplanering och trafik samt personalavdelning/HR-funktion.

7.2 Insatser för våldsutsatta

Våldsutsatta ska få effektiv hjälp och ett respektfullt och professionellt bemötande. Samarbete inom kommunen och med andra myndigheter och organisationer ska utgå från individens behov. Skydd ska alltid

ges till den som är i behov av det vid våld i nära relation. Stöd ska ges till samtliga inblandade individer och barnperspektivet ska alltid beaktas. Insatser ska utgå från såväl akut som långsiktigt perspektiv. Vid arbete med våldsutövare ska alltid säkerheten för den våldsutsatta prioriteras.

Kommunen ska ta ansvar för att stödet är av god kvalitet samt att uppföljning av insatser sker regelbundet.

7.3 Socialnämndens särskilda ansvar

Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Socialnämnden ansvarar för att ett barn, som utsatts för brott, och dennes närstående får det stöd och den hjälp som de behöver. Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvarar för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver.

Vid behov av stöd och hjälp kan enskilda vända sig till individ- och familjeomsorgen via telefon, mejl eller personligt besök. Utanför kontorstid finns en social beredskap som nås via 112.

8. Länsövergripande verksamheter

Kontaktuppgifter till de länsövergripande verksamheterna finns på kommunens webbplats på sidan Våld i nära relationer.

8.1 Länsstyrelsen

Länsstyrelsen i Jämtlands län har ett samordningsansvar för den regionala överenskommelsen om myndighetssamverkan mot våld i nära relationer. Syfte att effektivisera arbetet genom en utökad regional samverkan och genom ett helhetsperspektiv.

8.2 Centrum mot våld (CMV)

CMV ingår i kommunens utbud av insatser för invånarna genom att det finansieras och arbetar på uppdrag av alla kommuner i Jämtlands län. Genom CMV kan personer som bor i länet få råd och stöd, om personen är eller varit utsatt för våld. Barn och unga som upplever eller har upplevt våld får särskilt stöd och personer som utövar eller har

utövat våld kan få behandling.

Centrum mot våld erbjuder:

- Krissamtal i ett akut läge för våldsutsatta
- Individuella stödsamtal till våldsutsatta och barn som bevittnat våld. Även stöd till personer med funktionsnedsättning, missbruk, hedersrelaterat, utländsk bakgrund, äldre samt personer i samkönade relationer
- Praktisk rådgivning om till exempel stöd från olika myndigheter, polis och brottsofferjour
- Samtal om våld – en individuell behandling för den som använder eller har använt våld och/eller hot mot någon närstående och som vill förändra sitt beteende
- Gruppsamtal för våldsutsatta vuxna
- Trappan-samtal. Stödjande och bearbetande samtal för barn och ungdomar som upplevt våld
- Barngrupp med parallell föräldragrupp
- Konsultationssamtal för yrkesutövare

8.3 Kvinnojouren i Östersund

Kvinnojouren – en fristad i ingenmansland – ingår i kommunens utbud av insatser för kommuninvånarna genom att samverkansavtal finns med alla kommuner i Jämtlands län som också delvis finansierar deras verksamhet.

Kvinnojouren som är en ideell förening ger stöd till kvinnor och deras barn genom

- Skyddat boende med möjlighet till dygnet runt bemanning.
- Stödverksamhet via telefon och rent praktisk hjälp
- Personliga möten även på hemmaplan
- Säkerhetsplanering med kvinnor
- Allmänna råd- och stödsamtal
- Dygnet runt jour för myndigheterna
- Användning av tolk vid behov

8.4 Ungdomsmottagningen

Ungdomsmottagning bedrivs av region Jämtland Härjedalen. Det finns mottagning i Östersund och i Strömsund. Filialen i Strömsund bedrivs med stöd av kommunen. Verksamheten vänder sig till ungdomar som

exempelvis behöver någon att prata med eller har frågor om familj och relationer.

8.5 Vård och stöd inom hälso- och sjukvården

Vid våld i nära relationer kan det uppstå behov av insatser från hälso- och sjukvård. Det finns olika kontaktvägar för att få rätt hjälp.

- 1177 vårdguiden via telefon eller webbplats.
- Personal vid hälsocentral kan ge råd och stöd.
- Psykiatrins akutmottagning.
- Kvinnohälsan har ett specialistteam med allmänläkare, barnmorska, gynekolog och psykoterapeut dit kvinnor kan söka utan remiss och få behandling. En av kvinnohälsans inriktningar är att stödja den som varit utsatt för övergrepp och har kvarstående psykiska, medicinska eller gynekologiska besvär. De fungerar även som region Jämtland Härjedalens lotsfunktion vad gäller våld i nära relationer.
- Ungdomsmottagningen har filial i Strömsund dit ungdomar kan vända sig vid olika typer av problem.

8.6 Brottsofferjouren

Brottsofferjouren i Jämtland är en ideell förening som har till uppgift att organisera och lämna kostnadsfritt stöd till brottsoffer. Här finns stödpersoner och vittnesstöd som informerar, stöttar och hjälper brottsoffer, anhöriga och vittnen.

9. Nationella stödverksamheter

9.1 Stödverksamheter för kvinnor

Kvinnofridslinjen - drivs av nationellt centrum för kvinnofrid för kunskapsutveckling om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer och är en nationell stödtelefon för fysiskt, psykiskt eller sexuellt våldsutsatta. Samtalen är gratis och syns inte på telefonräkningen. De som tar emot samtalen lyssnar, ger professionellt stöd och upplyser var man kan få hjälp.

Terrafem – är en ideell organisation som arbetar för kvinnors och flickors rätt att leva utan mäns våld och dominans. De erbjuder stöd i kris, juridisk rådgivning via juristjouren och praktisk hjälp i till exempel en rättsprocess. Terrafem driver en jourtelefon vardagar mellan 09.00-18.00 och besvaras av jourkvinnor som tillsammans behärskar ca 60 olika språk.

Hedersrelaterat våld och förtryck, Länsstyrelsen Östergötland

Kunskapscentrum för personal som i sin yrkesutövning möter barn och ungdomar som utsätts för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat förtryck och våld. Webbplats www.hedersfortryck.se

Nationellt kompetensteam – konsultativt stöd

Erbjuder råd och konsultation i situationer där ett barn eller ungdom är utsatt, eller som du misstänker riskerar att utsättas för hedersrelaterat förtryck, våld, barnåktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning.

Barnafrid

Nationellt kunskapscentrum för kunskap om våld mot barn, Linköpings universitet. Webbplats www.barnafrid.se

9.2 Stödverksamheter för barn och unga

Unga relationer – webbplats med stöd och information till den som är under 20 år och blir utsatt i sin relation, är kompis till någon som blir det, eller är den som utsätter.

BRIS – en ideell organisation, partipolitiskt och religiöst obunden

Bris bistår barn som far illa. FN:s konvention om barns rättigheter är ett viktigt riktmärke i arbetet. Bris verkar som en länk mellan barn, vuxna och samhälle. Kärnan i deras verksamhet är Barnens hjälptelefon, Bris-mejlen och Bris-chatten dit barn och unga upp till 18 år anonymt och kostnadsfritt kan vända sig när de behöver stöd från en vuxen.

Barnombudsmannen - en statlig myndighet med uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter och intressen utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter och barnkonventionen.

Barnombudsmannen har en chatt och ett telefonnummer som är gratis att ringa. Samtalet syns inte i telefonräkningen.

Ungdomsmottagningen på nätet (UMO) - en webbplats för alla som är mellan 13 och 25 år. På UMO kan man hitta svar på sina frågor om sex, hälsa och relationer. Bakom UMO står alla regioner.

Jourhavande kompis - Röda Korsets ungdomsförbund har en chattjour som besvaras av unga där man anonymt kan skriva med en kompis om problem man upplever i livet.

9.3 Stöd till verksamheter i arbetet mot våld i nära relationer

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen har pågående uppdrag inom området våld i nära relationer. Syftet är att bland annat utveckla kunskapsstöd för socialtjänst, hälso- och sjukvård och elevhälsa. De arbetar också med utbildning och fortbildning inom området samt kartläggning av bland annat omfattning utbildningsbehov och insatser för våldsutsatta.

10. Referenser

Blånader och silverhår, utbildningsmaterial Socialstyrelsen 2013

Brottsbalken (BrB 1962:700)

Deklarationen om avskaffande av våld mot kvinnor (1993)

Dödsfallsutredningar 2016-2017, Socialstyrelsen

En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor Skr. 2016/17:10

FN:s konvention om barnets rättigheter (1989)

Föräldrabalken (1949:381)

God och jämlik hälsa - en utvecklad folkhälsopolitik, Prop. 2017/18:249

Istanbul-konventionen. Konventionen om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (2011)

Titel: Program mot våld i nära relationer
Strömsunds kommun

Jämställdhetspolitikens mål (2017). <https://www.regeringen.se/artiklar/2017/01/mer-om-jamstalldhetspolitikens-mal/>

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2006)

Plan för utökad samverkan för förbättrad upptäckt av våld i nära relationer S2018/03696/JÄM

Regional överenskommelse för att motverka våld i nära relation. Jämtlands län 2015-2020

Samverkan för barns bästa – en vägledning om barns behov av insatser från flera aktörer, Socialstyrelsen

SFS 2007:225 Lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453), "brottsofferparagrafen"

Socialtjänstlagen (2001:453)

Socialstyrelsens föreskrift, Våld i nära relationer (SOSFS 2014:4)

Tillämpningsnycklar för att följa upp barnrättsarbetet i verksamheter, Sveriges kommuner och regioner, www.skr.se

VÅLD, Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer. Socialstyrelsen 2016